

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

บทบาทผู้หญิงในสังคมเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ได้มีผู้ศึกษาและพยายามส่งเสริมผู้หญิงให้มีบทบาททัดเทียมผู้ชายมานับเป็นเวลายาวนาน การศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาลักษณะบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกเปรียบเทียบกับในชาดกที่แต่งในประเทศไทย คือ ปิณฑาสชาดก ฌณัฐชัยบัตติชาดก และสีวิชัยชาดก ซึ่งบทบาทผู้หญิงในชาดกเหล่านี้มีความหลากหลาย และสำคัญต่อเนื้อเรื่อง กล่าวคือ นอกจากจะช่วยดำเนินเรื่องทำให้เนื้อเรื่องมีความสมบูรณ์แล้ว ยังช่วยสื่อคำสอนตามหลักพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ อีกด้วย จึงทำให้บทบาทผู้หญิงที่ปรากฏในชาดกมีความน่าสนใจ และควรแก่การศึกษาวิจัยเพื่อให้เป็นความรู้สืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดก และชาดกที่แต่งในประเทศไทย เพื่อให้ทราบ

1. บทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดก มีอิทธิพลต่อบทบาทผู้หญิงในชาดกที่แต่งในประเทศไทย หรือไม่มากนักขอเพียงใด
2. บทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดก กับชาดกที่แต่งในประเทศไทย มีส่วนช่วยสื่อคำสอนของพุทธศาสนาในเรื่องใดบ้าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดก กับชาดกที่แต่งในประเทศไทย ซึ่งมีส่วนช่วยสื่อคำสอนของพุทธศาสนา ทำให้เข้าใจความหมายคำสอนนั้นได้ชัดเจนขึ้น

2. เป็นพื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทผู้หญิงในแต่ละยุคสมัยต่อไป อันจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของบทบาทผู้หญิงในสังคม
3. อาจนำไปสู่การศึกษาถึงความเกี่ยวเนื่องของพัฒนาการทางสังคมกับพัฒนาการของบทบาทผู้หญิงในแต่ละยุคสมัยต่อไปในอนาคต

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

1. ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลขั้นต้นจากพระคัมภีร์อรรถกถาชาดก ฉบับ ส.อ.ส. (สำนักอบรมสงฆ์วัดสามพระยา) จำนวน 20 เล่ม รวม 547 เรื่อง จากหนังสือปัญญาสาคร 2 ภาค รวม 61 เรื่อง จากธนัญชัยบัณฑิตชาดก 1 เรื่อง และศิววิชัยชาดก 1 เรื่อง
2. จากนั้นจึงเลือกศึกษารายละเอียดเฉพาะเรื่องชาดกที่ปรากฏบทบาทผู้หญิงเด่นชัดได้จากอรรถกถาชาดก รวม 226 เรื่อง และจากชาดกที่แต่งในประเทศไทย รวม 57 เรื่อง โดยได้ศึกษาแยกประเด็นบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกที่มีอิทธิพลต่อบทบาทผู้หญิงในชาดกที่แต่งในประเทศไทย กับในส่วนบทบาทผู้หญิงที่เป็นลักษณะเด่นของชาดกที่แต่งในประเทศไทยเอง
3. วิเคราะห์บทบาทผู้หญิงต่าง ๆ ที่ปรากฏทั้งในอรรถกถาชาดกและชาดกที่แต่งในประเทศไทย ว่ามีส่วนช่วยสื่อคำสอนของพุทธศาสนาในเรื่องใดบ้าง
4. ในการวิเคราะห์และข้อมูลสนับสนุนที่เป็นผลจากการศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและศึกษาข้อมูลประกอบจากหนังสือและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

ขอบเขตและเนื้อหาของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้ได้ศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกในขอบเขตที่มีอิทธิพลต่อบทบาทผู้หญิงในชาดกที่แต่งในประเทศไทย และศึกษาบทบาทผู้หญิงในส่วนที่เป็นลักษณะเด่นของชาดกที่แต่งในประเทศไทยเองด้วย กับได้ศึกษาบทบาทผู้หญิงจากชาดกทั้งสองฝ่ายในส่วนที่ช่วยสื่อคำสอนของพุทธศาสนา โดยศึกษาบทบาทผู้หญิงใน 2 ลักษณะคือ

1. บทบาทที่ตัวละครหญิงแสดงตามบทที่เนื้อเรื่องกำหนดไว้ เช่น บทบาทผู้หญิงที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ บทบาทผู้หญิงที่แสดงความรู้ความสามารถพิเศษ อาทิ สู้รบทำสงครามได้ แสดงธรรมได้ เป็นต้น

2. บทบาทผู้หญิงที่เนื้อเรื่องกล่าวถึง โดยที่ตัวละครมิได้แสดงหรือมีการกระทำใด ๆ เช่น การกล่าวถึงลักษณะที่ไม่ดีของผู้หญิง อาทิ ผู้หญิงมักยั่ววนชาย ผู้หญิงมักประทุษร้ายสามี เป็นต้น

ในส่วนหนังสือชาดกได้ศึกษาจาก

1. ชาดกบาลี ได้แก่ อรรถกถาชาดก
2. ชาดกที่แต่งในประเทศไทย ได้แก่ ปัญญาสาชดก ธนัญชัยบัพพิตชาดก และศิวชัยชาดก รายละเอียดหนังสือแต่ละเรื่องมีดังนี้

การศึกษารายละเอียดบทบาทผู้หญิงในวิกิพีเดียได้ศึกษาเนื้อหาของหนังสือชาดก 2 ฝ่าย คือ ชาดกบาลี (ชาดกในพระไตรปิฎก) อันได้แก่ อรรถกถาชาดก กับชาดกที่แต่งในประเทศไทย คือ ปัญญาสาชดก ธนัญชัยบัพพิตชาดก และศิวชัยชาดก รายละเอียดหนังสือแต่ละเรื่องมีดังนี้

1. อรรถกถาชาดก ใช้ฉบับแปลเป็นภาษาไทยของ ส.อ.ส. (สำนักอบรมสงฆ์ วัดสามพระยา) เล่ม 1-20 พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2493 โดยแปลจากหนังสืออรรถกถาชาดก หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ชาดกปิฎกของพระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งประพันธ์ไว้เป็นภาษาบาลี เมื่อประมาณ พ.ศ. 912-974 (1: 281) อรรถกถาชาดกเป็นหนังสืออธิบายความของ ชาดกในพระไตรปิฎก (ชุกทกนิภาย สุตตันตปิฎก) โดยทั่วไปนิยมเรียกว่า นิบาตชาดก เพราะเนื้อเรื่องถูกจัดแบ่งเป็นหมวด ๆ เรียกว่านิบาต โดยแบ่งตามจำนวนคาถาของแต่ละเรื่อง ตั้งแต่คาถาเดียวจนถึง 80 คาถาขึ้นไป รวมได้ทั้งหมด 22 นิบาต คือ

1. เอกนิบาต	2. ทุกนิบาต	3. ลิงนิบาต
4. จุดกนิบาต	5. ปัญจกนิบาต	6. ลังกนิบาต
7. สัตตกนิบาต	8. อัญญาสาชดกนิบาต	9. นวกนิบาต
10. ทสกนิบาต	11. เอตทสกนิบาต	12. ทวาทสกนิบาต
13. เทรสนิบาต	14. ปกิลณกนิบาต	15. วิสคินิบาต
16. ดิงสคินิบาต	17. จัตตาลีสนิบาต	18. ปัญญาสนิบาต
19. สัจฉินิบาต	20. สัตตคินิบาต	21. อสิคินิบาต
22. มหานิบาต		

ชดชดแต่ละนิบาตยังแบ่งย่อยออกเป็นวรรคต่าง ๆ แต่ละวรรคมีจำนวนเรื่องชดชดมากน้อยต่างกัน รวมทั้งสิ้น 547 เรื่อง ในวิทยานิพนธ์นี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะ เรื่องที่มีบทบาทผู้หญิงปรากฏชัดเจนรวม 226 เรื่อง

2. ปัญญาสชาดก 1 ฉบับแปล และเรียบเรียงโดยหอสมุดแห่งชาติ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2466 ปัญญาสชาดก เป็นชาดกที่แต่งในประเทศไทย 1 ในจำนวน 6 เล่มที่มีการศึกษารวบรวมได้ขณะนี้ (อีก 5 เล่มได้แก่ ธนัญชัยบัณฑิตชาดก ศิวชัยชาดก สัมมมหนิทาน คิลปาลชาดก และราโชวาทชาดก) ผู้แต่งและปีที่แต่งปัญญาสชาดกนั้นไม่ปรากฏแน่ชัดนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและสันนิษฐานไว้หลายแนว แนวหนึ่ง สุภาพรรณ ณ บางช้าง ได้ศึกษาวิจัยไว้ใน "วิวัฒนาการงานเขียนที่เป็นภาษาบาลีในประเทศไทย: ประเภทวิเคราะห์ธรรมานพระสุตตันตปิฎกสุรปุว่าวตั้งนี้ปัญญาสชาดกเป็นผลงานของผู้แต่งหลายคน ในช่วงเวลาตั้งแต่สมัยทริภุชชัสมัยล้านนา และสมัยอยุธยา ประมาณระหว่าง พ.ศ. 1800-2300 ราว พ.ศ. 2000 พระภิกษุเชียงใหม่รูปหนึ่ง ได้รวบรวมชาดกที่แต่งกระจัดกระจายเข้ามาเป็นคัมภีร์ชุดเดียวกัน ประกอบด้วยชาดก 50 เรื่องให้ชื่อว่า ปัญญาสชาดก อย่างไรก็ตามใน เวลาที่ประมวลปัญญาสชาดกนั้น อาจจะมีชาดกมากกว่า 50 เรื่อง ที่แน่นอนคือ หลังจากประมวลแล้วความนิยมการแต่งชาดกบาลีมิได้ยุติ ความที่มีชาดกมากกว่า 50 เรื่อง ทำให้ต้นฉบับโบราณของปัญญาสชาดกที่จารในสมัยต่าง ๆ มีชาดกและจำนวนชาดกแตกต่างกัน จนกล่าวได้ว่าไม่มีคัมภีร์ปัญญาสชาดกฉบับสมบูรณ์ดั้งเดิมในประเทศไทย (รวมทั้งในประเทศอื่นด้วย) ดังนั้น เมื่อคณะกรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนครจัดพิมพ์ปัญญาสชาดกฉบับแปลภาษาไทยในปี พ.ศ. 2466 จึงจำเป็นต้องรวบรวมต้นฉบับที่มีอยู่มาจากหลายวัดแล้วทำการคัดเลือก ที่สุดได้ชาดกมาทั้งหมด 61 เรื่อง แกมด้วยเรื่องปกิณณะ อีก 3 เรื่อง มีรายละเอียดดังนี้ (2-19)

เล่ม 1 : ภาค 1 มี 48 เรื่อง คือ

1. สมุททโมสชาดก	2. สุธนชาดก
3. สุธนูชาดก	4. รัตนปโชตชาดก
5. สิรีวิบูลกิตติชาดก	6. วิบุลราชชาดก
7. สิรีจุทามณีชาดก	8. จันทราชชาดก
9. สุกมิตตชาดก	10. สิรีธราชชาดก

11. ทูลกบฏพิตชาดก	12. อาทิตชาดก
13. ทุกัมมานิกชาดก	14. มหาสุรเสนชาดก
15. สุวรรณกุมารชาดก	16. กนกวรรณราชชาดก
17. วิริยบัณฑิตชาดก	18. ธรรมโสฬสทกชาดก
19. สุกุสันธชาดก	20. วัฏฏังคลีชาดก
21. ไบราณกบิลราชชาดก	22. ธรรมิกบัณฑิตราชชาดก
23. จาคทานชาดก	24. ธรรมราชชาดก
25. นรจีวชาดก	26. สุรูปชาดก
27. มหาปทุมชาดก	28. ภัณฑาคารชาดก
29. พหลาคาวิชาดก	30. เสตบัณฑิตชาดก
31. ปุณชาดก	32. พาราณสีราชชาดก
33. พรหมโมสราชชาดก	34. เทวรุกชกุมารชาดก
35. สลกชาดก	36. ลีทธิสารชาดก
37. นรชิวกรินชาดก	38. อตีเทวาราชชาดก
39. ปาจิตตกุมารชาดก	40. สรรพสิทธิกุมารชาดก
41. สังขปัตตชาดก	42. จันทเสนชาดก
43. สุวรรณกัจฉปชาดก	44. ลีโลสรชาดก
45. วรวงสชาดก	46. อรินทมชาดก
47. รกเสนชาดก	48. สุวรรสิรสาชาดก

เล่ม 2 ต่อจากภาค 1 อีก 2 เรื่อง และเป็นปัจฉิมภาค 11 เรื่อง กับเรื่อง
 ปกิณณะ (เบ็ดเตล็ด) 3 เรื่อง คือ

49. วนาวนชาดก	50. พากุลชาดก
1. โสนันทชาดก	2. สีหนาทชาดก
3. สุวรรณสังขชาดก	4. สุรพักชาดก
5. สุวรรณกัจฉปชาดก	6. เทวันธชาดก
7. สุนินชาดก	8. สุวรรณวงสชาดก

9. วรุษชาดก

10. สิริสาชาดก

11. จันทคารชาดก

- ปัญจพุทธพยากรณ์

- ปัญจพุทธศักราชวรรณนา

- อานิสงฆ์หน้าบังสุกุล

ชาดก 61 เรื่องดังกล่าว จำแนกตามระยะเวลาการแต่งโดยพิจารณาจากต้นฉบับบาลาน โครงเรื่องและเนื้อเรื่องได้เป็น 3 ส่วนคือ

ชาดกส่วนที่ 1 มี 38 เรื่อง เป็นชาดกที่เชื่อได้ว่ารวมอยู่ในปustakaชาดกชุดแรก แต่งในทริภุชชัยและเชียงใหม่ ประมาณระหว่าง พ.ศ.1800-1950 (2:19) ได้แก่ ชาดกเรื่อง 1-38 (ชื่อเรื่องดังกล่าวมาแล้ว) ชาดกส่วนนี้ยังอาจแยกย่อยตามลักษณะออกเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 มี 5 เรื่อง ได้แก่ สมุททโฆสชาดก สุนชาดก สุนนชาดก สุกมิตตชาดก และสิทธิสารชาดก (ภาค 1 เรื่องที่ 1, 2, 3, 9 และ 36 ตามลำดับ) มีลักษณะร่วมกัน คือ มีเนื้อเรื่องยาว โครงสร้างเรื่องสมบูรณ์ ประกอบด้วยปัจจุบันวัตถุ-เหตุที่นำมาสู่การเล่าเรื่อง ชาดกของพระพุทธเจ้า เนื้อเรื่องและสโมธาน-การสรุปว่าบุคคลในเนื้อเรื่อง เป็นนครในสมัยพุทธกาล พระโพธิสัตว์ในทุกรื่องเป็นโอรสของกษัตริย์ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการหาและการพบคนรัก ภายหลังเกิดการพลัดพรากกัน อันมีเหตุมาจากภกรรมในอดีตชาติ มีการผจญภัย มีเทพยดาหรือบุคคลพิเศษมาช่วย จนที่สุดกลุ่มคนที่เป็นตัวเอกได้พบกัน ชาดกเหล่านี้มีเนื้อเรื่องสนุกจึงเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางมีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทย และมีการเผยแพร่กระจายไปสู่ประเทศพม่า ลาว เขมร (2:13)

กลุ่มที่ 2 มี 33 เรื่อง (เรื่องที่เหลือจากกลุ่มที่ 1) มีลักษณะร่วมกันคือ เนื้อเรื่องสั้น โครงสร้างเรื่องไม่ซับซ้อน มักเป็นลักษณะ โครงสร้างเดียวเน้นคุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของพระโพธิสัตว์ชัดเจนกว่าชาดกกลุ่มที่ 1 ลักษณะโดยรวมเป็นลักษณะอย่างเดียวกับใน อรรถกถาชาดก (2:14)

ชาดกส่วนที่ 2 มี 10 เรื่อง แต่งในเชียงใหม่ประมาณ พ.ศ.1900-2000 ได้แก่ เรื่องสรรพลีลิตชาดก สัชชัตตชาดก จันทเสนชาดก สุวรรณัจฉปชาดก อรินทมชาดก พากุล

ชาดก (ภาค 1 เรื่องที่ 40, 41, 42, 43, 46, 50 ตามลำดับ) และโสณันทชาดก สุรพักชาดก สุวรรณาัจฉปชาดก ลีรสชาดก (ปัจฉิมภาค, เรื่องที่ 1, 4, 5, 10 ตามลำดับ) (2:16)

ชาดกส่วนที่ 3 มี 13 เรื่อง แต่งในเชียงใหม่ระยะหลังและบางเรื่องแต่งในอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2000-2300 ได้แก่เรื่อง ปาจิตตกุมารชาดก ลิโสธชาดก วรวงสชาดก รดเสนชาดก สุวรรณลีรสชาดก วนาวนชาดก (ภาค 1 เรื่องที่ 39, 44, 45, 47, 48, 49 ตามลำดับ) และสีหนาทชาดก สุวรรณสังขชาดก เทวันธชาดก สุนินชาดก สุวรรณวงสชาดก วรนุชชาดก จันทควาธชาดก (ปัจฉิมภาค เรื่องที่ 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11 ตามลำดับ) ชาดกเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันคือ มีโครงเรื่องซับซ้อนมาก เนื้อเรื่องไม่มุ่งให้ความสำคัญในเรื่องการบำเพ็ญบารมี หรือคุณสมบัติที่ประเสริฐของพระโพธิสัตว์ แต่เน้นความเก่งกล้าสามารถในการรบพุ่งของพระโพธิสัตว์ โครงเรื่องมีความแตกต่างจากโครงเรื่องแบบฉบับ กล่าวคือ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของพระเอกซึ่งมีเหตุจำต้องออกจากเมืองตั้งแต่เยาว์วัย มีการผจญภัยในต่างแดนจนได้นางเอกเป็นชายา ต่อมาเกิดการพลัดพรากจากกันระหว่างการติดตามนางเอกนั้น พระเอกจะได้นางอื่นเป็นชายาและ เมื่อพบกันแล้วจะชักชวนกลับสู่เมือง เหตุการณ์ที่มองเดียวกันนี้อาจเกิดขึ้นแก่โอรสของพระเอกนางเอกอีกเป็นคารบสอง (2:17)

ในวิทยานิพนธ์นี้ได้เลือกศึกษาชาดกจากปัญญาสชาดก เฉพาะ เรื่องที่มีบทบาทผู้หญิงชัดเจน รวมทั้งสิ้น 55 เรื่อง

ส่วนที่เหลือ 6 เรื่องมิได้ศึกษาเนื่องจากไม่ปรากฏบทบาทผู้หญิงชัดเจน ได้แก่ เรื่อง ลีริจุทามณิชาดก ลีริธราดก ธรรมโศภนชาดก สลภชาดก สุวรรณาัจฉปชาดก (ภาค 1 เรื่องที่ 7, 10, 18, 35, 43 ตามลำดับ) และสุวรรณาัจฉปชาดก (ปัจฉิมภาค เรื่องที่ 5)

3. ธัญชัยบัณฑิตชาดก ใช้ฉบับแปลและเรียบเรียงของพระครูศิริปัญญา牟尼 (อ่อน) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2479 ธัญชัยบัณฑิตชาดกเป็นผลงานบาลีประเภทชาดกที่สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในประเทศไทย เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับคัมภีร์นี้ในประเทศไทยศรีลังกาและประเทศพม่า แต่มีการกล่าวถึงว่ามีต้นฉบับคัมภีร์นี้อยู่ในประเทศลาว ที่หอสมุดแห่งชาติประเทศไทย มีต้นฉบับบาลานคัมภีร์ธัญชัยบัณฑิตชาดก 6 ฉบับ ในตัวคัมภีร์เหล่านั้นไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและประวัติการแต่ง สันนิษฐานว่า คัมภีร์ธัญชัยบัณฑิตชาดก เป็นผลงานใหม่ที่แต่งขึ้นในดินแดนภาคกลาง สมัยอยุธยาโดยน่าจะแต่งในช่วงระยะเวลาเดียวกับการแต่งปัญญาสชาดกส่วนที่ 3 ประมาณระหว่าง

พ.ศ. 2000-2300 เหตุผลที่นำมาสู่ข้อสันนิษฐานดังกล่าวคือ (2 111)

1. ไม่ปรากฏหลักฐานต้นฉบับคัมภีร์ธัญชัยบัณฑิตชาดกในบัญชีรายชื่อคัมภีร์ที่มีอยู่ในวัดต่าง ๆ ในดินแดนภาคเหนือโดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำการสำรวจ ทำให้สันนิษฐานว่า คัมภีร์นี้ไม่น่าจะเป็นผลิตผลทางวรรณกรรมของล้านนา

2. คัมภีร์นี้มีโครงเรื่องยาวซับซ้อน ทานองเดียวกับชาดกในปัญญาสาตก ส่วนที่ 3 ซึ่งแต่งประมาณ พ.ศ. 2000-2300 ทั้งนี้คัมภีร์ธัญชัยบัณฑิตชาดก เป็นผลงานคนละแนวกับชาดกเหล่านั้นในปัญญาสาตก คัมภีร์ธัญชัยบัณฑิตชาดกไม่ได้มีลักษณะความสนุกสนานแบบนิทานทรงเครื่องซึ่งเน้นความเก่งของตัวเอกในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ และอารมณ์สะเทือนใจในด้านความรักและความโศก แต่เน้นความมีปัญญาของตัวเอง แสดงสัจธรรมอย่างชัดเจนตลอดทั้งเรื่อง เข้าใจว่าผลงานนี้อยู่ในกระแสของความพยายามที่จะประสาน หรือถึงลักษณะของชาดกบาลีในแบบสนุกสนานที่กำลังเฟื่องฟูอยู่ในสมัยที่แต่ง ให้มาเข้ากับเป้าหมายการสอนสัจธรรม ที่ควรเป็นแกนหลักของวรรณกรรมประเภทชาดก นับว่าเป็นผลงานชาดกบาลีที่เป็นงานสร้างสรรค์ที่สมบูรณ์ของไทย คือมีลักษณะสมนิทานไทยกับคติสอนตามแนวทางพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม

3. คัมภีร์นี้อาจจะได้รับอิทธิพลจากเรื่องศรีธัญชัย นิทานพื้นบ้านภาคกลางของไทย แต่ได้ปรับเปลี่ยนจากการสื่อความฉลาดแบบเพทุบายมีเล่ห์กลมาเป็นความฉลาดทางธรรมอย่างไรก็ตามในเรื่องนี้จำเป็นต้องมีการศึกษาต่อไป เพราะในทางกลับกันเรื่องศรีธัญชัยนิทานของไทยนั้นอาจจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ธัญชัยบัณฑิตชาดกก็ได้

อนึ่งจากการศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้สังเกตเห็นว่าเนื้อเรื่องของธัญชัยบัณฑิตชาดกมีความคล้ายคลึงกับเรื่องมหาโศกชาดก ในอรรถกถาชาดกมาก ต่างไปเพียงรายละเอียดที่ธัญชัยบัณฑิตชาดกได้เพิ่มเนื้อเรื่องและข้อคิดคติธรรมตามลักษณะเด่นของไทย ทำให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนานมากขึ้น

4. ศิวชัยชาดก ใช้ฉบับแปลและเรียบเรียงของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ วัดราชบพิธ พิมพ์ครั้งที่ 6 ปี พ.ศ. 2501 (ลิขสิทธิ์ของมหามกุฏราชวิทยาลัย) พระมหาบุญนี้ ผู้อำนวยการ มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เขียนคำนำไว้ในการพิมพ์ครั้งที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2494 ว่า (8: ก-ค)

...ศิวชัยชาดกนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
 วิจารณ์มหิศ องค์กรกลมหาลังฆปริณายก, อดีตนายกรรณการแห่งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ในพระบรมราชูปถัมภ์ทรงแปลไว้ และได้ลงพิมพ์ในหนังสือทวีปัญญาของ สมเด็จพระ
 ราชสังฆราชเจ้า เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็น มกุฏราชกุมารแห่ง
 ประเทศไทย ต่อมา พ.ศ. 2451 ได้ทรงรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มแจกในงานพระชนมายุ
 50 ปี...

เรื่องนี้ทรงแปลจากคัมภีร์ที่เป็นภาษาบาลี ยังค้นคัมภีร์ที่เป็นต้นฉบับไม่พบ ชาดกที่
 ปรากฏในประเทศไทยเรานั้น เมื่อกล่าวโดยที่มาแล้ว ก็มีอยู่ 3 ทางคือ นิบาตชาดก
 ซึ่งเป็นของเดิมมาจากพระบาลีทาง 1 ปัญญาสชาดก ซึ่งผู้รวบรวมแต่ขึ้นใน
 สมัยนวกุ (เชียงใหม่) ทาง 1 จากคัมภีร์เกลิคซึ่งผู้รวบรวม ประพันธ์ไว้ทาง
 1 ศิวชัยชาดกนี้ สันนิษฐานว่ามาจากคัมภีร์เกลิค ในทางหลังนี้เป็นเรื่องรวมชาดก
 เก่า ๆ ตั้งเค้าเรื่อง ยกธรรมะขึ้นแสดงแล้วเล่านิทานประกอบให้ฟังง่าย...

รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง ได้ให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่งและสถานที่แต่งคัมภีร์
 ศิวชัยชาดก ไว้ดังนี้ (2 : 117-118)

1. ศิวชัยชาดก น่าจะเป็นผลงานที่แต่งขึ้นในประเทศไทย เพราะมีลักษณะ โครงสร้าง
 เรื่องและ เนื้อเรื่องที่เป็นพัฒนาการของชาดกบาลีในประเทศไทย และปรากฏต้นฉบับคัมภีร์ศิวชัย
 ชาดกในประเทศไทยหลายฉบับ ทั้งนี้เป็นภาษาบาลี เป็นงานแปลและงานเรียบเรียงภาษาไทย
 แต่ไม่ปรากฏหลักฐานเรื่องศิวชัยชาดกในประเทศอื่น เช่น ประเทศพม่า ลาว เป็นต้น
2. ศิวชัยชาดก มีโครงสร้างเรื่องและ เนื้อเรื่องซับซ้อนมากกว่าชาดก
 ส่วนที่ 3 ของปัญญาสชาดก ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการสุดท้ายหรือสูงสุดของชาดกบาลีที่แต่งใน
 ประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยการแต่งของชาดกส่วนที่ 3 ในปัญญาสชาดก ซึ่งประมาณ
 แต่งระหว่าง พ.ศ. 2000-2300 แล้ว ศิวชัยชาดกก็ควรจะแต่งในช่วงระหว่างนั้นโดยอาจแต่ง
 ในตอนท้ายสมัย ทั้งนี้ยังไม่อาจกำหนดศักราชที่แน่นอน
3. ต้นฉบับโบราณคัมภีร์ศิวชัยชาดก ที่จารด้วยอักษรขอมมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ 3
 ฉบับ มีอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งมูลนิธิภูมิพลานุภาพ ศูนย์ค้นคว้าพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยนำ
 มาปริวรรตเป็นอักษรไทย 1 ฉบับ แต่ปรากฏต้นฉบับศิวชัยชาดกจำนวนมหาศาลในดินแดนภาคเหนือ
 แสดงถึงความแพร่หลายและความนิยมเรื่องศิวชัยชาดกในภาคเหนือ จึงอาจสันนิษฐาน

ไคว่คีวีชัยชวัก... น่าจะเป็นผลงานที่แต่งขึ้นในล้านนา อาจเป็นที่เชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลาง
ความเจริญของการแต่งคำภีร์พุทธศาสนาในล้านนาเวลานั้น

ส่วนผู้แต่งจะเป็นพระภิกษุหรือพราเวสยังไม่หลักฐาน

จากการศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้สัง เกตว่าเนื้อเรื่องของคีวีชัยชาดกมีความคล้ายคลึงกับ
ธัญชัยบัณฑิตชาดก กล่าวคือได้เลียนแบบเนื้อเรื่องจากมหสดชาดกในอรรถกถาชาดก แต่คีวีชัย
ชาดกมีส่วนที่เพิ่มขึ้น คือตอนท้ายเรื่องยังได้เลียนแบบเรื่อง เวสสันดรชาดก นอกจากนี้ยัง เสนอ
ข้อคิดคติธรรมที่เป็นแบบของไทยสอดแทรกไปกับเนื้อเรื่องอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ
อย่างสูงสุดของกาแต่งชาดกที่แต่งในประเทศไทย ดังข้อสันนิษฐานของ สุภาพรรณ ๗ บางช่วง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย